

ANADOLU ALEV KÜLTÜRÜNDE KADINA BAKI IN TEMELLER *

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÖZCAN*

Bir toplumun kadına bakışı o toplumun medeniliği hakkında bir fikir vermektedir. Gerek Dünya’da gerekse Türkiye’de kadına verilen haklar gelişmiş bir ölçütü olarak algılanmaktadır. Toplumlar da kadına bakışı, o toplumun tarihinde yaşadığı sosyal hadiselerin etkisiyle olmaktadır, din vb. olguların da katkısıyla olumlu ya da olumsuz bir süreç yaratmaktadır.

Aleviliğin oluşma süreci şudur: “Müslüman olmadan önce Orta Asya’da değişik yerlerde ve zamanlarda yaşayan Türk topluluklarının sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları arasında büyük farklılıklar vardır. Yerleşik hayat yaşayan ve az çok gelişmiş bir kültür seviyesine sahip olan şehirli Türklerle, yazılı kültürle tanışmamış göçebe Türk boyları arasındaki bu fark, onların İslam’ı algılamayı, anlamayı ve yaymalarına da yansıtıyordu. Yeni dinin esaslarını ve kurallarını ana kaynaklarından öğrenme imkanına sahip olanlar arasında Ehl-i Sünnet’in İslam anlayışı yayılıp gelişirken, bu imkanlarla tanışmamış olanlar arasında ise çok tabii olarak İslamizm’in mistik temeli üzerine oturtulan çok küçük bir sufilik anlayışının süzgecinden geçmesi, eski inançlarla karışık bir İslam anlayışı, İslamlara benzer sufilik aracılığıyla yayılıyordu. Bu İslam anlayışı göçebe Türkler arasında aynı sosyo-ekonomik yapıyla beraber sonraki yüzyıllarda da sürüp gitti ve 12.-13. yüzyıllardaki göçlerle Anadolu’ya intikal etti. Bu arada yıllar boyunca, Orta Asya’dan Anadolu’ya kadar yol üstündeki bütün kültür ve inançlarla karışık bir İslam (senkretik) bir yapı kazandı. Bu yapıyı Anadolu’da zenginleştirdi. Eski mitolojilerin üstüne yeni mitolojiler ekledi. Ama temelindeki güçlü sufiyane (mistik) özelliği korudu. İşte bugünkü Alevilik ve Bektaşiliğin inanç temelleri böyle oluştu.”¹

Aleviler etnik inanç ve kültürel değerler açısından homojen bir grup değildir. Türkiye dışındaki coğrafyayı ayrı tutsak bile Anadolu’daki Alevileri kendi içinde Türkmen, Kürt ve Arap olmak üzere üç kısma ayırabiliriz. Bunlar içinde çok önemli olan Türkmen Alevileri olmaktadır. Anadolu Aleviliği ile kastettiğimiz esasen Türkmen Alevileridir.

* Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi’nde -ICANAS 38- bildiri olarak yer almıştır. Ankara Eylül 2007.

* Fatih Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi.

¹ Ahmet Yaşar Ocak, Türk Sufiliğine Bakışlar, İstanbul 2002, s.340-341.

Ülkemizin de i ik bölgelerinde kadına bakı ta farklılıklar gözlenmektedir. slamiyet öncesi dönemde eski Türklerde kadının yeri ile günümüz Türkiye'sinde kadına bakı farklılıklar göstermektedir. Tarihi süreç içersinde anlayı ve ritüellerindeki uygulamalara bakıldı ında özellikle Alevi kültürüne mensup toplulukların kadın algılaması ile eski Türkler arasındaki kadına bakı ta bazı paralellikler görülmektedir.²

Öncelikle eski Türk inançlarında ve sosyal hayatında kadının fonksiyonunu gösteren bazı temel örneklerden hareketle eski Türklerdeki kadın algılamasıyla ilgili bazı bilgiler verdikten sonra Alevi ö retilerindeki benzer uygulamalar arasında ilgi kurmaya çalı aca ız.

En eski Türk inançlarında kadına özel bir de er verildi ini görmekteyiz: “Eski Türk telakkisine göre, hakanla hatun gök ile yerin evlatlarıydı. Güne ana ile Ay ata onların gök yüzündeki temsilcileri idi. Hakanın mümessili olan ay ata, gök yüzünün altıncı katında, hatunun mümessili olan gün ana ise daha üstte, gökyüzünün yedinci katında idi.”³

Hakanlar bir çok i lerinde e lerine danı mayı bir prensip haline getirmi lerdir. Uygur hükümdarı Bö ü Han'a dünya hakimi olma dü üncesini bir kız telkin etmi , Bö ü Han bu kızın telkinleri üzerine sefere çıkarak dünya hakimi olmu tur.⁴ Aynı ekilde Büyük Türk Hakanı Manas, Çin'e saldıraca ı zaman, sefere çıkmadan e i Kanıkey'in çadırına u ramı , e inin kadınları da silahlandırarak sava a hazırladı ını görmü ve bundan mutlu olmu tur. Ayrıca hanımının seferle ilgili dü üncelerini sorup onun iste i üzerine ordusunu bir gün daha bekletmi tir.⁵ Bütün bunlar kadının alınan kararlarda ne kadar etkili oldu unu, hakanların kadına ne kadar saygı duyduklarını göstermektedir. “Hatunlarına “körklüm (güzelim)” ekinde hitap eden Türk destan kahramanları, e lerine saygılı davranıyor, sevgi gösteriyor ve ço u kez, kadınlarının tavsiyelerine göre hareket ediyorlardı.”⁶

Eski Türklerde kadın tıpkı at ve demir (silah) gibi kahramanların daima yanındadır ve kahramanın kuvvet kayna ıdır.⁷ Bunun örne ini Altay destanlarında görmek mümkündür. Bu destanlarda da kahramanlar içine dü tükleri tehlikelerden ve ölümden e leri veya kız karde lerinin çabaları sonucu kurtulmu lardır.

Türk destan kahramanlarının evlenmek istedi i kadınlar, iyi sava an, iyi ata binen, iyi kılıç kullanan kadınlardır. Eski Türk kızları ve kadınları erkeklerden çekinmeyen, hatta

² Bu konu danı manlı ını yürüttü üm “Alevi Bekta i Kültüründe Kadın” (Haz. Hülya enkul Sa lam), Fatih Univ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi'nde ayrıntılı olarak ele alınmı tir.

³ Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi II*, stanbul, 1974, s. 211.

⁴ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, stanbul, 1971, s. 75.

⁵ Necdet Sevinç, *Eski Türklerde Kadın ve Aile*, stanbul, 1987, s. 18.

⁶ a.g.e, s. 17.

⁷ Abdülkadir nan, ‘Türk Mitolojisinde ve Halk edebiyatında Kadın’, *Makaleler ve İncelemeler*, stanbul, 1987, s.275-276.

onlarla ava çıkan, kahraman, ata binen, savaş kadın ve kızlardır. Bir çok destan ve efsanede bu örneklere rastlanmaktadır. Bunun en canlı örneklerini Dede Korkut Hikayelerinde görmekteyiz. Bir çok hikayede kadın ata biner, kılıç kuşanır. Örnek olarak Dirse Han Olu Boaç Han, Kam Püre'nin Olu Bamsı Beyrek vb. hikayeler. Bu unsurlar bize eski Türklerdeki kadınların özelliklerini göstermektedir.

Eski Türklerde, kadın erkek ile kısı iç içe ve samimidir. Kızlar ile erkekler her yerde, her i te beraberdirler. Manas destanında kız ile erkeklerin birlikte oynadığını gösteren bölümler bulunmaktadır.

Altay Türkleri, kadına o kadar önem ve değer vermiş ki destanlarının birçoğunda kadın konu edilmiş, kadının sadakatine yer verilmiş, hatta en yüksek tepeye kadınlara adı verilmiştir. Bu da, Altay Türklerinin kadınlık ârefine diktikleri bir abidedir.⁸

Bazı kavimlerde kız evlada sahip olmak bir felaket olarak kabul edilirken, Türk destan ve efsanelerinde böyle değildir. Aksine kız erkek ayrımı yapılmaz, ikisine de evlat olarak bakılır. Örneğin, Dede Korkut hikayelerinde bir kız evlada sahip olmak için Ouz Beylerinin duasına müracaat edenlerde bulunmaktadır. Bu hikayelerden “Kam Püre'nin Olu Bamsı Beyrek Destanı”nda Banu Çiçek'in doğumu, beylerin duası ile gerçekleşir.

Türk destan ve efsanelerinde de görüldüğü gibi eski Türklerde kadının sosyal statüsü yüksektir. Ayrıca tek eşlilik esastır. Destan kahramanları genellikle tek kadınla evlidir. Her ne sebeple olursa olsun, çocukları olmasa bile destan kahramanları eşlerinden ayrılıp başka bir kadınla evlenmeyi düşünmezler. Ancak Ouz Kağan ve Bamsı Beyrek Ouzların birden fazla kadınla evlenen istisna erkekleridir. Ouz Kağan hem aç kovuğunda beliren hem de gökyüzünden bir ıvılda inen kızla evlenmiştir. Bamsı Beyrek ise hem beşik kertme nişanlı Banu Çiçek ile hem de kendisini esaretten kurtaran Bayburt Meliki Parasan'ın kızı ile evlenmiştir.⁹

Kadının destanlardaki yeri sosyal hayattaki yerinin yansımasıdır. “Kadının destanlardaki yeri, sosyal hayattaki üstün ve muhterem mevkiinin aynısıdır. Türk toplumunda kadın bazen aile reisi, fakat her zaman Türk evinin direği, erkeğinin vefalı arkadaşı, en mühim olarak da mukaddes Türk çocuklarının annesi idi...”¹⁰

Yaratılış Destanı'ndaki bu yaklaşım bir çok destan, efsane ve halk hikayesine ilham olmuştur, kadın kutsal bir varlık olarak sık sık halk anlatılarında işlenmiştir.

⁸ Necdet Sevinç, a.g.e., s. 27.

⁹ A. Afetinan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, İstanbul, 1982, s.56

¹⁰ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul, 1977, s. 33

Türk destan ve efsanelerinin neredeyse tamamında Türk hayal gücü kadına mutlaka bir kutsallık yakı tırımı , onu Tanrı'ya ilham veren, Tanrı'nın bir buz parçasının içinde gönderdiği kutsal bu day tanelerinden, ilahlardan, nurdan ve ıktan hamile kalan bir namus ve eref abidesi olarak dü ünümü tür.¹¹

Türk mitolojisindeki kahramanların hatunları Tanrı tarafından gönderilen, kutsal kadınlar oldu u gibi, erkek insanî, kadında ruhanî bir kisveye bürünümü tür.¹² Buradan da anlaşıldı ı gibi Türk mitolojisindeki ve destanlarındaki kahramanların kadınları Tanrı tarafından gönderilen kutsal özelli e sahip, ruhanî kisveye bürünümü kadınlardır. Türk insanının kadın anlayı ının destanlarda yer alan bu özellikleri slamiyet'ten sonraki Türk destanlarında da devam etmi tir.

Dede Korkut Hikayelerinde kadın güçlü bir ahsiyet olarak gösterilir, toplumun aktif bir bireyi olarak yer alır. Kadınlar hikayelerde bir çok olumlu niteliklerinin yanında u urlu, tekin, asil, cesur, akıllı, bilgili tipler, fedakarlıkları ve sava çı yönleriyle zaman zaman kocalarını zor durumdan kurtaran e ler olarak da i lenmektedir.¹³ Hikayelerde ideal Türk kadını bazen e ine ve çocuklarına ba lı bir anne, bazen e i için canını feda eden, sava an bir sevgili olarak kar ımıza çıkmaktadır.

Alevili in dayandı ı kaynaklar genel olarak Türk Töresi ve slam tasavvufudur. Eski Türklerdeki ahlak sa lamlı ı Kızılba Türkmenlerde ve Yörüklerde de aynen görülmektedir. Alevilerde aile reisi, kızının evlenmesi için gereken gayreti göstermelidir. Bunu yapmayan kimse vazifesini yapmamı kötü bir insan sayılır. Alevilerde erke in karısına iyi davranması, onu peri an etmemesi, tarikat emridir, daha do rusu Türk töresinin icabıdır. Kadının da kocasına saygılı olması gerekir, kar ılıklı sevgi ve saygıya dayanan bir aile ba ı görülür. Kadının erke i sayması arttır.¹⁴

Alevilere göre, kadın ve erkek her ikisi de candır. Aleviler herkese can gözüyle bakarlar.

“Alevili in kadın ve erkek arasında bir ayrıma gitmeyip, onu farklı bir kategoride de erlendirmesi, tarihsel hafızası olan ilk dönem tasavvufunun kendi dünya görüşü ünün ürünüydü. Geçmi ten günümüze, tarihsel bir süreklilik olarak devam eden ilk dönem tasavvuf

¹¹ Murat Uraz,

hareketi ürünü olan *Kadın derviş* ve *Kadın evliya* kültü Alevî inancında, kadına ilişkin

belindeki de Kemer olup, Hz. Fatıma'nın helali olan Ali'dir. Cibril sual etti: "Kulaklarındaki nedir?" Hak buyurdu. Hasan ve Hüseyin'dir ki bunlar cennetin efendileridir, diye buyruk verdi. Burada da görülüyor ki Hz. Muhammed-Ali-Hasan-Hüseyin'in varlığı Hz. Fatıma'da bütünle mi tir. Kadın olarak cümlesini sinesinde toplamı tır, kendisi de nur ala nurdur.¹⁸

Bu halk anlatısındaki ifadeler Yaratılı destanının Alevi ö retisine uyarlanmış hali gibidir. Tabii olarak insanlar inançlarını de i tirirken sosyal hayatında önemli yer tutan bazı inançlarını yeni dinlerine bir biçimde uyarlamayı tercih etmektedirler. Benzer bir durumu Ouz Ka an Destanı'nın slami varyantında da görürüz.

Alevilikte kadın, erkekle aynı yetkilere sahip bir varlık olarak kabul edilir. Hatta bazı durumlarda kadını saygınlı ı erkekten daha çoktur. Kadın e ini seçme konusunda özgürdür. Toplumda erke in yaptığı ı her eyi yapabilir.

Kadınlara saygı göstermek Alevi dü ünçesinde bir inanç belirtisi ve büyüklük göstergesi olarak kabul edilmiştir. Kadına duyulan bu saygı nedeniyle evlilikte tek e lilik benimsenmiş , çok e lilik tercih edilmemiştir. Bu gelene inde eski Türk inancından kaynaklandığını söyleyebiliriz. fade etti imiz gibi küçük istisnalar dı ında eski Türklerde de tek e lilik esastır. slamiyette çok e lili e cevaz verilmesine ra men Alevi toplumunda eski Türk inancından gelen tek e lilik uygulaması tercih edilmiştir.

Alevilerde bo anma yoktur. Mecburi bir durum olmadıkça bo anmaya sıcak bakmazlar. Bo anana da iyi gözle bakmazlar ve onu dü kün kabul ederler. Topluluktan dı larlar.

Aleviler, çocuklarını kız erkek ayrımı yapmadan okuturlar. Temeli eski inançlara dayanan kız çocuklarının tercih edilmemesi, erkek çocuklara daha imtiyazlı davranılması Alevilerde görülmez. Bugün özellikle Do u bölgelerimizde bir çok yerle im merkezinde kızlar okutulmazken Alevi köylerinde böyle bir duruma rastlanmamaktadır.

“Do uda yan yana iki kentimizin köylerinde bir kaymakam e inin gözlemlendi i olgu, gerçekleri göz önüne öyle seriyor: ‘Yan yana iki Do u Anadolu kenti ve merkeze ba lı iki köyünde gözlemlenen e itime yönelik gerçek uydu: Elazı ’a ba lı Sünni köyünde ilkokula giden kız çocu u sayısı çok az ya da hiç yokken; Tunceli ilinin hemen hemen her köyünde kız çocuklarının tamamının ilkokul hatta lise mezunu oldukları görülüyor.’ Bu, Alevilerin kız ve erkek ayrımı dü ünmeden çocukların e itimine önem verdiklerini gösteriyor.”¹⁹

¹⁸ Muharrem Naci Orhan, ‘Alevilikte Kadının Yeri ’, Gerçek ilim Alevi Birlikleri Yayın Organı, www.gercekilim.com

¹⁹ Ya ar Seyman, ‘Alevi Ö retisinde ve Toplumsal Ya amda Kadın’, Hacı Bekta Veli Ara tırma Dergisi, Ankara, K1 2004, S.32, s.65

Alevilerde kadının di er mezheplerdeki kadınlara göre daha özgür oldu u görülmektedir. Kadının bu özgürlü ünün, Alevili in kendine özgü ilkelerinden kaynaklandı ı söylenebilir. Hacı Bekta Veli'ye atfedilen “Kadınları okutunuz.” sözü günümüz Türkiye'sinde hala kız çocuklarının okutulmadı ı bazı bölgelerimizin olması sebebiyle daha manidardır.

Kırdan kente göç ba lamında Alevilik konusunu ele alan bir çalı mada da kadın ve erkek arasındaki toplumsal rol da ılımı ve kadının konumu hakkında u sonuçlar elde edilmi tir: “Sivas'ın Ali baba mahallesinde 1996 yılında yapılan 62'si erkek, 83'ü kadın toplam 145 Alevi katılımcıyla geçekle tirilen anketin, ‘Tek çocu unuz olsa, kız mı, erkek mi olmasını isterdiniz?’ ekindeki sorusuna katılımcıların % 53'ü erkek derken, %24'ü kız kar ılı mını vermi tir. ‘Bütün aileyi ilgilendiren kararları kim alır?’ sorusuna katılımcıların % 37'si erkek derken, kadın diyenlerin oranı yalnızca %16'dır. ‘Kadın haklı olsa da tartı mak yerine susmalıdır.’ görüşüne katılanların oranı erkeklerde %45 iken bu oranın kadınlarda %57 olması ilginçtir. ‘Son söz kocanın olmalıdır.’ fikrine katılım oranı erkeklerde % 43 iken bu oran kadın katılımcılarda %67,5 tir.²⁰

Alevî inanç çevresinde, kadınların sadece dervi lik makamının dı nda halife olarak tekkeleri yönettikleri; oralarda kendilerine ba lı birçok müridi bulundu u bilinmektedir. Bunun en iyi örne i Hacı Bekta 'ın ölümünün ardından onun postuna oturan Kadıncık Ana'dır. Kadıncık Ana Bekta îli in kurumla masını sa ladı ı söylenen Abdal Musa'yı yeti tirmi tir.²¹ Bu tekkede Abdal Musa dı nda, aynı dönemde birçok Alevî dervi in yeti ti i söylenmektedir. Bunlardan birisi Kızıldeli olarak bilinen Seyit Ali Sultan'dır.²² Seyit Ali Sultan'ın ya adı ı dönemle Kadıncık Ana'nın ya adı ı dönem uyu maktadır. Kadıncık Ana'nın sadece Abdal Musa'yı de il; Seyit Ali Sultan'ın da yeti mesine katkısı olması mümkündür. Kadıncık Ana'nın hatırası Alevî gurupları içerisinde hâlen ya amaktadır. Sarıbal Oca ı'ndaki cemlerde kurbanlı hizmetinde hizmet sahibi olarak kadınlar onu temsilen mür it kar ısında dua alırlar.²³

Balkanlardaki Kız Ana da Demir Baba Vilâyetnamesi'nde tekkede posta oturan ki i olarak tanıtılır.²⁴ Ömer Lütfi Barkan'ın yayımladı ı belgelerde bu konuda, posta oturan altı

²⁰ Meral Sa ır, ‘Kırsal Kesimde ve Kentte Alevilik’, *Türk Dünyası Araştırmaları*,2000, s.123,

²¹ Ali Berat Alptekin, *Halk Hikayelerinin Motif Yapısı*,Ankara 1997, s.200.

²² Bedri Noyan, *Seyyit Ali Sultan Vilâyetnamesi*, stanbul , 1976, s.60

²³ Durmu Günel, ‘Cem’, www.alewiten.com,

²⁴ Bedri Noyan, *Demir Baba Vilâyetnamesi*, stanbul, 1976, s.67.

kadınlardan bahsedilmektedir.²⁵ Bu durum son olarak, 19. yüzyılda Tokat'ta ya ayan Hubuyarlı Alevîleri'nden An a Bacı ve Afyon Emirda ilçesine ba lı Karcalar Köyü daha önce kendilerine Hüseyini denilmesine ra men yüzyılın ba ında Zöhre Bacı'ya ba lanmalarında kendini göstermektedir.²⁶ Bu örnekler git gide azalsa da gelene in hâlen sürmekte oldu u görülmektedir.

Kırklar, Alevî inancında en üst makamı olu turan birlik olarak kabul edilmektedir. Kırklar arasında 17 kadının bulundu u inancı Alevî anlayı na göre her olgunluk seviyesine gelenin cinsiyetine bakılmadan en üst makama kadar gelebildi inin bir göstergesidir.

Kırklarla ilgili yaygın inançlardan biri Fatma Ana'nın da onların içinde oldu udur. Yine cemdeki süpürgecinin okudu u gülbankta “Biz üç bacıydık Kırklar meydanında süpürgeciydik.” diye bir bölüm de onların Kırkların içinde oldu unu göstermektedir.²⁷

Bazı bölgelerde farklılıklar arz etmesine ra men Alevilerin cem törenlerinde kadınların da görev aldı ı görülmektedir. Kadınlar, cem sırasında erkeklerle birlikte posta oturmak ve cemin yürütülmesini sa lamak dahil bütün görevleri yerine getirmektedirler.²⁸

ahkulu Sultan Vakfı, Ocak 2004'te ba lattı ı “Alevilik E itim Kursu” içerisinde kadınlara a ırlık vermi tir. Ancak kent yapısında Alevilikten uzakla an bazı ki iler, bu uygulamaya kar ı çıkmı lardır. Vakıf Ba kanı Mehmet Çamur, 28 Kasım 2004 günü ba layan ikinci dönem kurs açılı konu masında unları söylemi tir:

“Benim çocuklu umda (1960'lı yıllar), Garip Musa Oca ı'ndan Garip Dede ve e i “Haco (Hatice) Ana”, Sivas'ın Divri i ilçesi Anazar Köyü'nden kalkıp köyümüze (Malatya-Arguvan Yukarı Sürmeli) dedelik yapmaya gelirlerdi. Haco Ana, dede postuna oturur, saz çalar, deyi söyler ve Cem yürütürdü. Keza günümüzde stanbul Kartal ilçesinde gözleri görmedi i halde “Sultan Ana” dedelik yapmaktadır.Hacı Bekta Veli Dergahı postni ini Velayettin Ulusoy'un icazet verdi i “Sultan Ana” u anda Denizli'nin Saray ilçesinde posta oturup cem ba lamaktadır.”²⁹

²⁵ Ömer Lütfü Barkan, 'Kolanizatör Türk Dervi leri', *Vakıflar Dergisi*, 1942, s.322-365

²⁶ Necat Birdo an, *Anadolu ve Balkanlarda Alevî Yerleşmesi*, stanbul, 1992, s.178.

²⁷ Y.Ziya Yörük, *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, Ankara, 1998, s.131.

²⁸ brahim Bahadır, a.g.m, s.13

²⁹ Hülya enkul Sa lam, *Alevi Bekta i Kültüründe Kadın*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, stanbul 2007.

Bazı ara tırmacılar Alevilerde kadının sosyal hayattaki bu statüsünün oluşmasında eski Türk inançlarına dayandırmıştır: “Eski Türklerde kadın erkek eşitliğine dayanan bir aile sistemi vardı. Eski Türklerde gök Hakan’ı, yer ise Hatun’u temsil ederdi. Bugün bizlere de intikal eden “Hatun” kelimesi, eski Türklerde “Han” kelimesinin yanında, hemen “Hatun” ve “Be ” anlayışının yanında da “Begüm” mevcut olmuştur. İşte bu inanış ve anlayış Oğuz Türklerinin boylarından olduğunu söylediğimiz Alevilerde de yayılmaktadır.”³⁰

Alevilerde cem töreninin önemli bir yeri vardır. Bu tören aracılığıyla toplumun üyeleri arasında dayanışma sağlanmaktadır. Ayrıca Cem törenleri ile inanışların ve geleneklerin yeni kuşaklara aktarılması araçlarının başında gelmektedir. Kadın ve çocukların da yetkin erkeklerle birlikte törene katılmaları Ayin-i Cemlerin özgün yanlarından birini teşkil etmektedir. Bu törenlerin benzerleri çoklukla eski Orta Asya Türk topluluklarında görülmektedir.³¹ Bu durum günümüzde yapılan Cem törenleri için de geçerlidir; törene katılanlar arasında cinsiyet ayrımı gözetilemez, herkes bacı-kardeş ve kimse birbirine karşı cinsiyet yönüyle bakmaz.

Alevilerde cem törelerinde yapılan semahlarda da kadınların erkeklerle beraber müzik eşliğinde dans etmesi eski Türklerin gelenekleri ile benzerlik göstermektedir. Semahlarda kadın erkek unutulmuş yerini sadece insanlık sevgisi; Ehl-i beyt muhabbeti amaçlı ilahi alımıdır. Kadının erkekle aynı düzeyde olduğu, aynı saygıyı gördüğü, aynı haklara sahip olduğu bu topluluklarda görülmektedir. Aleviler ve Bektaşilerde kadını toplumdaki ayrımcı davranışlara yer verilmemesi için ilkel davranışlara yer verilmemesi için çalışılmaktadır.³²

Cem töreninde Dede, bir erkeğin bir kadını; bir kadının da bir erkeği cinsiyeti ile değil, can olarak görmesini ister. Alevi anlayışında yaratılmış olarak herkes eşittir. Kadın erkek hepsi de candır.

Bir çok Alevi kadın halk ozanının saz eşliğinde şiirlerle duygularını ifade etmesi Eski Türklerdeki ozan-baksı geleneğinin devamıdır. Cemlerde kadın erkek birlikte semah dönülmesi, saz çalınması, saza kutsallık izafe edilmesi de eski inanışlardan kaynaklanmaktadır.

³⁰ Yahya Benekay, *Yaşayan Alevilik* İstanbul 1967., s.113

³¹ René Melikoff, *Hacı Bektaş, Efsaneden Gerçeğe*, İstanbul, 1999, s.35-89

³² Celalettin Ulusoy, *Hacı Bektaş Veli ve Alevi- Bektaşî Yolu*, Ankara 1986, s.232

Ö retilerindeki bu e it bakı a ra men Alevi uygulamalarında tarihi süreç içerisinde sosyal etkilenmelerinin de do al sonucu olarak arzu edilen kadın-erkek e itli inin olmadı mı söyleyebiliriz. Bu e itsizlikten do an rahatsızlı ın Alevi kadın airlerinin iirlerine yansıdı mı görmekteyiz.

Bizi de halk eden Sübhan de il mi
Arslanın di isi arslan de il mi
Söyleyin makbul-u Rahman de il mi
Ümmügülsüm, Zeynep, Leylamız vardır

Naciye³³

Sonuç olarak Anadolu Alevi toplulukları arasında Hz.Fatıma ahsında kadına kutsallık izafe edilmesi, tek e lilik, kadın erkek cemlerde birlikte ibadet edilmesi, semah yapılması, kadının posta oturması vb. ritüellerde görevler üstlenmesi, kız erkek çocu u ayrımının yapılmaması, kadın erkek e it olarak görülmesi anlayı ı, kadının sosyal hayatta erke in yanında ve aktif olarak yer alması, Alevi kadın ozanların yaygın olması eski Türk inançlarındaki uygulamalarla paralellikler göstermektedir. Farklı bölgelerde ya ayan Alevilerin kadın algılaması ilgili ritüeller ve sosyal hayatları incelendi inde temeli eski Türk inançlarına dayanan farklı örneklere rastlanacaktır.

Türklerdeki mevcut anlayı tan farklı olan Anadolu Alevili indeki kadın algılamasının Orta Asya kaynaklı oldu unu söyleyebiliriz. Bir çok benzerlikler içeren Arap Alevili inde kadın Arap gelene inin de etkisiyle dı lanırken tarihi Türk gelene i içindeki konumunun etkisiyle Anadolu Alevili inde kadın yüceltilmesi bunun en çarpıcı örne idir.

³³ smail Özmen, *Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi*, c. V, stanbul 1998, s.581.